

minste apostolaat. Maar een gezellig samenzijn waar wij allen bij ervoeren eene verinniging, eene verruiming tevens van ons gemoedsleven. Ik wijs erop, en met stelligheid: wat het kenmerk is van de kunst der toenmalige Laethemenaren, het is juist die meestal-ingetoomde en toch onmiddellijkaansprekende verinnerlijking, in tegenstelling dan van de luchtige, maar ledige uiterlijkheid van de leerlingen uit Astene. Ik weet wel dat een George Minne, die toen reeds zijn hoogtepunt had bereikt, op onze bijeenkomsten niet had gewacht om meesterwerken als zijn „Ontwerp voor eene Fontein” te maken; doch weet ik tevens dat het op zijn verzoek is dat ik sommige geschriften voordroeg: het evenwicht tusschen louterplastischen geest en meer-algemeenen geest, zooals hij het had verwezenlijkt, vond er voedsel in, bij het steeds diepere besef dat men in een plastisch kunstwerk vooral alle literatuur moet vermijden om er zooveel mogelijk geestelijk leven in te leggen. Ook bij Valerius de Saedeleer rijpte meer en meer de overtuiging dat schilderkunst dan toch nog iets anders is dan eene constatacie, dan vaststelling aan volum, aan kleur, aan licht, dan eenvoudige bepaling der plaats die de voorwerpen innemen in de ruimte bij omvloeijing van atmosfeer. Want als alle andere kunst is zij geest, is zij reflectie van wat de geest aan dergelijke constatacie heeft ondergaan, zonder dat de specifieke schilderkundige hoedanigheden daaronder hoeven te lijden. Een woord van De Saedeleer uit dien tijd: „Alle kunst moet wijs zijn”. En dat sluit nog geen literatuur in. Literatuur begint in schilder- of beeldhouwkunst waar picturale of sculpturale geest, hoe overtuigend ook van waarde, wordt aangewend tot het uitdrukken van abstracties, tot het uitbeelden van louter-cerebrale verrichtingen. Er kan derhalve van literatuur geen sprake zijn, waar de kunstenaar zich niet tevreden stelt met de, zij het ambachtelijk-virtuoze, weêrgave van een bloot-zintuigelijken indruk, doch die indruk inwerken laat op zijn dieper, en meer-of-min-ontwikkeld gemoedsleven. De vroegste in Sinte Martens-Laethem gevestigde kunstenaars hebben nooit naar iets anders gestreefd, dan naar het tweede; met het besef wel is waar van de beteekenis van dat gemoedsleven, en met de zorg om de verrijking, veredeling, verinniging ervan.

Dit is nog geene mystiek, en men heeft al te dikwijls gesproken van mystiek naar aanleiding van dien eersten Laethemschen groep. Aan de kunst van George Minne is wel te verstaan steeds iets geheimzinnigs geweest: het ligt eenvoudig aan de veelzijdige en half-bewuste schakeeringen van zijn innerlijk bestaan, en aan zijn fieren schroom om de openbare uitstalling daarvan. Maar aan onmiddellijke Godsvereeniging of bestreven ervan — eenige zin die mystiek hebben kan — valt bij hem zeker niet te denken. Wat Valerius de Saedeleer betreft: het gevolg van de moreele crisis, waar ik hierboven even van repte, had hem geleid tot eene volledige